

**Recenzja rozprawy doktorskiej p. mgr Pauliny Sulenty zatytułowanej
„*Creatio ex nihilo, continuatio, conservatio* jako przejawy mocy Boga.
Studium z metafizyki realistycznej na podstawie św. Tomasza z Akwinu
«*Quaestiones disputatae de potentia*»”**

Przedmiotem niniejszej recenzji jest bardzo obszerna (321 stron) rozprawa doktorska p. mgr Pauliny Sulenty poświęcona istotnym aspektom ważnego dzieła św. Tomasza z Akwinu „*Quaestiones disputatae de potentia*”, napisana w Instytucie Filozofii KUL. Promotorem rozprawy jest ks. prof. Andrzej Maryniarczyk a promotorem pomocniczym ks. dr hab. Tomasz Duma, znani specjaliści od problematyki metafizycznej w ujęciu tomistycznym.

Autorka wybrała na temat swych badań analizę źródłową jednego z ważniejszych pism Akwinaty poświęconych metafizycznej refleksji nad istotnym atrybutami mocy (*potentia*) Bytu Absolutnego, która realizuje się w dziele stwarzania (*creatio*) i zachowywania w istnieniu (*conservatio*) bytów przygodnych. Wybór takiego tematu na studium z zakresu metafizyki realistycznej uważam za bardzo dobrze uzasadniony i potrzebny. W naszej epoce niezbędne są prace metafizyczne, poświęcone głównym problemom filozoficznym. Filozofia realistyczna może się rozwijać wyłącznie wtedy, gdy na warsztacie badawczym podejmowane będą podstawowe zagadnienia spekulatywne, wbrew modnej dziś tendencji do koncentracji uwagi na badaniach szeroko pojętej filozofii kultury, w której zdają się niestety przeważać tematy wzięte z życia codziennego, ale *de facto* niegodne miana refleksji filozoficznej (np. gimnastyka, pływanie, turystyka, ogrody, miasta, relacje towarzyskie, itp.).

W starożytności Platon i Arystoteles poświęcili swe refleksje badaniom fundamentalnych aspektów rzeczywistości, a średniowieczni filozofowie chrześcijańscy pogłębili wyniki tych badań w świetle inspiracji religijnej. Od czasów nowożytnych metafizyka stopniowo staje się ontologią, a filozofia - antropologią. Miejsce bytu zajmują ludzkie mniemania o świecie. Na szczęście są jeszcze ośrodki w których filozofia jest rozumiana w swym rdzennym, prawdziwym sensie: od bytów przygodnych sięga do Bytu Pierwszego. Badacze zaś, wywodzący się z tych uczelni, podejmują jeszcze problemy metafizyki klasycznej i ujmują te

kwestie w duchu tomistycznym, a więc w nurcie zainicjowanym w okresie szczytowego rozwoju myśli chrześcijańskiej w XIII wieku i odnowionego u schyłku XIX stulecia.

Autorka rozprawy dokonała całościowej analizy źródłowej omawianej problematyki. W swej analizie przedstawiła istotne wątki Tomaszowego traktatu, często sięgając do tekstu łacińskiego w wydaniu Mariettiego z Turynu i w rzymskiej edycji *Leonina*. Całość pracy, trzy rozdziały, podzielone na mniejsze części, liczy ponad 1000 przypisów, zarówno źródłowych, jak również ze starannie zebranej i przebadanej literatury przedmiotu. Obszerna bibliografia pracy doktorskiej, podzielona na źródła (Tomaszowe i inne), opracowania, oraz dzieła pomocnicze, liczy ponad 20 stron.

Sporo miejsca w literaturze wykorzystanej przez Doktorantkę i cytowanej w przypisach, zajmują prace światowych i polskich tomistów, zarówno o. prof. Mieczysława Alberta Krąpca OP, jak również uczonych wywodzących się z jego tomistycznej szkoły, a więc ks. prof. Andrzeja Maryniarczyka i ks. dra hab. Tomasza Dumy, oraz wielu innych metafizyków i historyków filozofii chrześcijańskiej. Taki wybór uważam za słuszny i uzasadniony. Młoda uczona dobrze wpisuje się w tradycje i osiągnięcia tej szkoły, będąc twórczą kontynuatorką tego nurtu filozofii tomistycznej.

Pozorną słabością analiz może się wydawać podążanie za układem i treścią dzieła Akwinaty *O mocy Boga*. Jest to jednak tylko pierwsze wrażenie. Praca doktorska nie jest streszczeniem obszernej księgi św. Tomasza z zamierzchłej przeszłości, w duchu fizyki jakościowej i postplatońskiego idealizmu. Doktorantka starannie prezentuje analizy Doktora Anielskiego w świetle istniejącej literatury naukowej, porównuje kluczowe zagadnienia z innymi dziełami dominikańskiego uczonego jak również z istniejącym w nauce stanem dyskusji nad filozofią Bytu Pierwszego. Rozważania o mocy Boga ukazują jak daleko może prowadzić refleksja racjonalna nad naturą i atrybutami Absolutu, prowadzona z mocą narzędzi metafizyki tomistycznej, w oparciu o metodę analogii i innych narzędzi refleksji, na podstawie doświadczenia zmysłowego i analizy racjonalnej.

System św. Tomasza nie jest ontologią, ani nie wynika z dawnej kosmologii. Osiągnięcia spekulatywne Akwinaty mają trwałe znaczenie dla filozofii, gdyż sięgają do wnętrza bytu, do jego zasad konstytutywnych, nawet gdy przykłady, podawane przez dominikanina, mają już tylko charakter historyczny. Omawiana praca te kwestie obszernie i kompetentnie przedstawia.

Praca napisana została niezwykle porządnie i jasno. Całość stanowi zwarty system metafizyczny, logiczny i precyzyjny. Po zarysowaniu głównych kategorii esencjalizmu Arystotelesa (możliwość i akt istot złożonych w systemie uniwersalnych struktur zbudowanych z formy i materii) Autorka ukazuje ograniczenia systemu Stagiryty, aby następnie przejść do swoistej

rewolucji tomistycznej, a więc do Tomaszowej koncepcji istnienia (*esse*). Odkrycie tej kategorii, rozważania nad przygodnością świata i złożonością, a także ograniczonością bytów fizycznych, a nawet niematerialnych, odsyłają wyżej i odkrywają różne aspekty natury i działania Bytu Koniecznego. Za to działanie odpowiada moc. Determinizm działania mocy Boga jest wykluczony, gdyż jest On bytem osobowym, posiadającym wolną wolę. Bóg stwarza ponieważ chce, ponieważ pragnie swego stworzenia. Stworzenie świata, działanie Boga, nie stwarza jednak realnej relacji po stronie Stwórcy, a jedynie po stronie stworzenia, czy zaistniałych bytów. Bóg nie musi stwarzać, a stworzenie wszystko zawdzięcza swemu stwórcy. Jest to również punkt wyjścia do filozoficznego uzasadnienia potrzeby Objawienia i religii dla bytów świadomych. Byty te winne są bowiem oddać chwałę swemu stworzycielowi, a ponieważ same nie mogą poznać Czytego Aktu, niezbędne jest Jego objawienie.

Doktorantka solidnie przedstawiła zarówno Tomaszową koncepcję stworzenia z niczego, jak również bytową zależność stworzeń od Stwórcy i ten podstawowy element antropologii filozoficznej Akwinaty, jakim jest stwarzanie przez Boga poszczególnych dusz ludzkich z niczego w toku historii ludzkości (*creatio continua*). Wszystkie te aspekty jednorodnego systemu metafizyki realistycznej ukazują bytową zależność świata od Boga, tak bardzo lekceważoną od czasu triumfu oświeceniowego deizmu, naturalizmu i antropocentryzmu w filozofii europejskiej XIX i XX wieku. Solidne studia metafizyczne (takie, jak to omawiane w tej recenzji) prezentują właściwy sens, przedmiot i cel filozofii chrześcijańskiej, nawet jeżeli w naszych czasach również ta filozofia nabiera często charakteru przyczynkarskiego i w dialogu z myślą współczesną rezygnuje z bycia filozofią pierwszą godną swego miana, jaką powinna być zgodnie z przesłaniem Doktora Anielskiego, którego filozofię „Kościół katolicki uczynił swoją” (papież Pius XI, 1923).

Inny zarzut, jaki można by postawić, czytając powierzchownie obszerną pracę p. mgr Pauliny Sulenty, jest kilkakrotne powtarzanie się niektórych rozumowań i argumentów w różnych partiach tekstu. Łatwo ten zarzut oddalić, gdyż owe powtórzenia mają zawsze na celu ukazanie całego toku rozumowania, bez ryzykownych skrótów, które w myśli spekulatywnej mogłyby zrobić wrażenie błędów w rozumowaniu, błędnego koła, albo pustostawia. Wbrew temu wydaje się, że Autorka bardzo dobrze panuje nad przebiegiem argumentacji i w razie potrzeby, w przypisach, dodatkowo wyjaśnia niektóre, bardziej zakłębione kwestie.

Język filozoficzny Doktorantki jest nienaganny. Młoda uczona bardzo dobrze opanowała trudny, techniczny system pojęć filozofii św. Tomasza i nurtu filozofii tomistycznej. Wszelkie rozróżnienia są przeprowadzone właściwie, a w kilku miejscach proponowane są własne precyzujące uwagi, trafnie wskazujące na specyfikę Tomaszowych uwag i analiz o różnych aspektach *creatio*.

Błędy literowe są nieliczne, czasami zdarzają się pominięcia kilku liter, albo końcówek. W razie ewentualnego przygotowania rozprawy do druku w formie książkowej, pomyłki te zostaną z łatwością zauważone i usunięte podczas pierwszej i drugiej korekty redakcyjnej. Z tej racji pomijam w tym miejscu ich wyliczanie. Innym błędem, który nie obciąża jednak Doktorantki, są swoiste „połknięcia” kilku słów, albo ich fragmentów, wynikające z niedoskonałej pracy komputerowego edytora tekstu, prawdopodobnie w związku z ułomnie działającym automatycznym dzieleniem wyrazów, albo podczas przesyłania pliku przez komputer do drukarki. Pomyłki te nie występują zatem z pewnością w pliku z pracą, a pojawiły się jedynie na wydruku, przesłanym do recenzji. Ich pokonanie także pozostaje domeną redakcji wydania książkowego.

W podsumowaniu tej recenzji doktorskiej chcę zwrócić uwagę, że przedstawiona do recenzji rozprawa jest świetnym studium z zakresu tomistycznej filozofii realistycznej, dalszym ciągiem refleksji uprawianej z powodzeniem już od dziesięcioleci w lubelskim środowisku KUL.

Na podstawie powyższych uwag i w ogólnej refleksji nad całością omawianego osiągnięcia naukowego, składam jednoznaczny wniosek do Wysokiej Rady Naukowej Wydziału Filozoficznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Lublinie **o dopuszczenie Pani magister Pauliny Sulenty do dalszych etapów przewodu doktorskiego**. Sądzę, że wysoki poziom rozprawy doktorskiej, duże znaczenie tematu dla badań źródłowych nad filozofią św. Tomasza z Akwinu, jak również obszerność i wnikliwość przeprowadzonych analiz predestynują Autorkę do prowadzenia dalszych badań naukowych z zakresu metafizyki na najwyższym poziomie merytorycznym. Moim zdaniem recenzowana rozprawa powinna być wyróżniona przez Radę Wydziału i powinna także zostać wydana drukiem jako monografia naukowa.

Prof. dr hab. Marcin Karas